

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника»

Кафедра теоретичної і прикладної економіки

ЕКОНОМІКА МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

методичні вказівки для семінарських занять

м. Івано-Франківськ
2021

УДК 65.018
ББК 65.050.0-823.2я73
Е60

Укладач: к.е.н., доцент кафедри
теоретичної і прикладної економіки
Ємець Ольга Іванівна

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ДРУКУ РІШЕННЯМ
кафедри теоретичної і прикладної економіки
(протокол № 1 від «27» серпня 2020 р.)

ВЧЕНОЇ РАДИ ЕКОНОМІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника»
(протокол № 1 від «31» серпня 2020 р.)

Рецензенти: к.е.н., доцент **Левандівський О.Т.**

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім.
В. Стефаника»

к.е.н., доцент Михайлів Г.В.

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім.
В. Стефаника»

Е60 Ємець О.І.

Економіка малого і середнього бізнесу: методичні вказівки для семінарських занять / Ємець О. І. – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2-ге видання, змінене і доповнене. 2021. – 35 с.

Методичні вказівки для семінарських занять з дисципліни “Економіка малого і середнього бізнесу” для студентів містять плани семінарських занять, завдання для розвитку критичного мислення, кейс завдання, розрахункові, творчі та індивідуальні завдання, програмові вимоги та список рекомендованих джерел.

УДК 65.018
ББК 65.050.0-823.2я73

@О.І.Ємець, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
I. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ	5
II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ	6
III. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	7
IV. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ	33
V. ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ	34
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	35

ВСТУП

Економіка малого і середнього бізнесу – це наука, що вивчає і розкриває стан, проблеми та перспективи розвитку суб'єктів господарської діяльності, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Предмет «Економіка малого і середнього бізнесу» – вивчення механізмів прийняття ефективних господарських рішень щодо розвитку підприємницьких структур малого і середнього бізнесу в умовах конкурентного середовища.

Об'єкт дослідження «Економіка малого і середнього бізнесу» – є виробничо-господарська діяльність підприємств малого і середнього бізнесу, із врахуванням галузевих та територіальних особливостей.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Засади розвитку економіки малого і середнього бізнесу

Змістовий модуль 2. Головні кроки до успішного бізнесу.

Мета – сформувати у студентів комплекс знань з економіки малого і середнього бізнесу; допомогти фахівцю оволодіти інструментарієм прийняття ефективних господарських рішень.

Завдання. У результаті вивчення дисципліни студенти повинні: знати основну мету та визначити головні категорії бізнесу; знати про загальнотеоретичні засади підприємництва; ознайомитись із сучасним станом розвитку малого і середнього бізнесу його проблемами; сформувати бачення проблем підприємницької діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

основні категорії та принципи малого і середнього бізнесу;
правову базу розвитку малого і середнього бізнесу;

вміти:

виявляти сучасні проблеми малого і середнього бізнесу;
використовувати зарубіжний досвід розвитку малого і середнього бізнесу.

І. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ (180 ГОД.)

Перелік тем з дисципліни «Економіка малого і середнього бізнесу»	Лекції	Семінари	Самостійна робота
Тема 1. Розвиток малого та середнього підприємництва в регіоні	2		12
Тема 2. Підтримка малого та середнього бізнесу з урахуванням ризиків	2	2	12
Тема 3. Статистичні та інформаційні матеріали щодо стану та розвитку малого та середнього підприємництва			18
Тема 4. Малий і середній бізнес у пошуках місця в стратегії економічного зростання в Україні	2	2	10
Тема 5. Економічна природа попиту й пропозиції у малому та середньому бізнесі		2	19
Тема 6. Витрати виробництва й прибуток в малому та середньому бізнесі		2	19
Тема 7. Організаційно-правові форми малого та середнього бізнесу в регіоні		2	14
Тема 8. Розробка підприємницької ідеї для малого та середнього бізнесу на регіональному рівні		2	16
Тема 9. Оподаткування малого бізнесу	2	2	12
Тема 10. Аналіз та планування ефективності бізнесу	2		14
Індивідуальне завдання			10
Усього годин	10	14	156

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ (180 ГОД.)

Перелік тем з дисципліни «Економіка малого і середнього бізнесу»	Лекції	Семінари	Самостійна робота
Тема 1. Розвиток малого та середнього підприємництва в регіоні	2	2	10
Тема 2. Підтримка малого та середнього бізнесу з урахуванням ризиків	4	2	10
Тема 3. Статистичні та інформаційні матеріали щодо стану та розвитку малого та середнього підприємництва	4	4	10
Тема 4. Малий і середній бізнес у пошуках місця в стратегії економічного зростання в Україні	2	2	10
Тема 5. Економічна природа попиту й пропозиції у малому та середньому бізнесі	2	4	15
Тема 6. Витрати виробництва й прибуток в малому та середньому бізнесі	2	4	15
Тема 7. Організаційно-правові форми малого та середнього бізнесу в регіоні	2	4	10
Тема 8. Розробка підприємницької ідеї для малого та середнього бізнесу на регіональному рівні	4	4	10
Тема 9. Оподаткування малого бізнесу	2	4	10
Тема 10. Аналіз та планування ефективності бізнесу	4	2	10
Індивідуальне завдання			10
Усього годин	28	32	120

III. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.

Засади розвитку економіки малого і середнього бізнесу

Тема 1. Розвиток малого та середнього підприємництва в регіоні

1. Основні критерії ідентифікації малих підприємств в Україні
2. Основні критерії ідентифікації середніх підприємств в Україні
3. Функції малого і середнього бізнесу (МСБ) в інкубуванні економічного середовища
4. Роль малого підприємництва для розвитку економіки регіону
5. Розвиток малого і середнього підприємництва в регіоні

Творчі завдання до теми 1

1.1. Заповнити таблицю

Пріоритетні критерії виокремлення різних типів бізнесу

№ пп	Критерії виокремлення	Найдрібніший бізнес	Малий бізнес	Середній бізнес	Великий бізнес

1.2. Заповнити таблицю

Якісні параметри визначення розміру підприємства, пропоновані

X. Велу

№ пп	Назва параметрів	Малий бізнес	Середній бізнес

1.3. Заповнити таблицю за інформацією Головного управління статистики

Кількість суб'єктів господарювання Івано-Франківської області за розмірами за останні 5 років

Роки	Усього одиниць	Великі підприємства	Середні підприємства	Малі підприємства

Тема 2. Підтримка малого та середнього бізнесу з урахуванням ризиків

1. Формування системи підтримки малого та середнього бізнесу
2. Підтримка малого і середнього бізнесу у європейських країнах
3. Механізми підтримки малого та середнього бізнесу в регіональному просторі
4. Види підприємницьких ризиків: ризик підприємця або позичальника, ризик кредитора, ризик інфляції.
5. Вплив мікроекономічних, макроекономічних та міжнародних ризиків на бізнес

Завдання для розвитку критичного мислення

1. Державна програми “Доступні кредити 5-7-9”.
2. Державна програма стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки

Творчі завдання до теми 2

2.1. Заповнити таблицю

Правові засади щодо питань підтримки МСБ в Україні

№ пп	Етап, роки	Законодавчі перетворення	Результат перетворень	Ключові пріоритети

2.2. Заповнити таблицю

Суб'єкти підтримки малого та середнього бізнесу

№ пп	Назва суб'єкта	Передбачені дії

Тема 3. Статистичні та інформаційні матеріали щодо стану та розвитку малого і середнього підприємництва

Семінарське заняття 3.1. Аналіз статистичних матеріалів стану та розвитку малого і середнього підприємництва

1. Індекс політики у сфері МСП: Країни Східного партнерства 2020. Оцінка стану реалізації Акту про малий бізнес для Європи (Україна: Акт про малий бізнес, країнний профіль)
2. Рейтинг Світового банку "Doing Business"

Творчі завдання до теми 3

- 3.1. Гендерні особливості на керівних посадах в Україні: відкриті дані ЄДРПОУ
- 3.2. Побудувати графік
Динаміка змін позиції України у Рейтингу умов ведення бізнесу за 2010-2020 рр.
- 3.3. Макроекономічні результати розвитку малого і середнього бізнесу в Україні

Державна служба статистики України

<http://www.ifstat.gov.ua/>

Семінарське заняття 3.2. Аналіз інформаційних матеріалів стану та розвитку малого і середнього підприємництва

Завдання для розвитку критичного мислення

1. Іващенко, Алла Іванівна. "Фінансові механізми підтримки малого та середнього бізнесу в період пандемічної кризи: досвід країн Західної Європи." Проблеми і перспективи економіки та управління 2 (22) (2020): 159-167.
2. Колосова, К. К., and П. В. Римар. "Використання баз даних та BIG DATA під час відкриття власного бізнесу." Прикладні інформаційні технології (2020): 148-149.
3. Лемешко, М. О., and О. А. Лактіонова. "Екосистема підтримки бізнесу в умовах пандемії COVID-19 в Україні та в окремих країнах ЄС." Економіка і організація управління 2 (38) (2020): 109-123.

Тема 4. Малий і середній бізнес у пошуках місця в стратегії економічного зростання в Україні

1. Соціально-економічні функції малого і середнього бізнесу.
2. Конкурентні переваги малого і середнього бізнесу в інституційній структурі економіки
3. Системні загрози, які обумовлюють нестійкість розвитку малого підприємництва.

Кейс-завдання

1. Чим економічна стратегія-2024 відрізняється від стратегії-2020?

<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2879086-cim-ekonomichna-strategia2024-vidriznaetsa-vid-strategii2020.html>

(Оберіть мінімум три пункти. Повна версія Економічної стратегії: <http://bit.ly/39N4qTk>).

2. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні, затверджена Розпорядженням Кабінету міністрів України від 15 травня 2013 року № 386-р: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.

(Оберіть мінімум три пункти)

Творчі завдання до теми 4

- 4.1. ВВП +40% та 50 млрд дол США ПІ до 2024 року: презентована стратегія економічного зростання

<https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=09969508-2d02-483d-a63a-5c9aa7675e38&title=Vvp-40-Ta50-MlrdDolSshaPiiDo2024-Roku-PrezentovanaStrategiiaEkonomichnogoZrostannia>

- 4.2. Зробіть критичний аналіз трьох факторів, які мали вплив на економічну активність у 2019 році: <http://bit.ly/2SMMPUn>.

- 4.3. Кулімякіна, Д. Ю. "Теоретичні засади економічного розвитку та підтримки малого й середнього бізнесу на регіональному рівні." Проблеми та перспективи розвитку підприємництва: 73.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ГОЛОВНІ КРОКИ ДО УСПІШНОГО БІЗНЕСУ.

Тема 5. Економічна природа попиту й пропозиції у малому і середньому бізнесі

1. Попит і його детермінанти.
2. Пропозиція: зміст та чинники, що на неї впливають в розрізі малих та середніх підприємств.
3. Ринкова рівновага (аналітична, таблична, графічна).
4. Еластичність попиту та пропозиції у малому і середньому бізнесі.

Розрахункове завдання 5.1

Задачу розв'язати в Excel.

За даними таблиці дати вичерпні відповіді на поставлені нижче питання:

P	Q _D	Q _S
$2750+N-0,01N^2$	$2+N$	$38+N$
$2500+N-0,02N^2$	$5+N$	$34+N$
$2250+N-0,03N^2$	$8+N$	$30+N$
$2000+N-0,04N^2$	$11+N$	$26+N$
$1750+N-0,05N^2$	$14+N$	$22+N$
$1500+N-0,06N^2$	$17+N$	$18+N$
$1250+N-0,07N^2$	$20+N$	$14+N$
$1000+N-0,08N^2$	$23+N$	$10+N$
$750+N-0,09N^2$	$26+N$	$6+N$
$500+N-0,1N^2$	$29+N$	$2+N$

N – номер варіанта. (= порядковий номер прізвища студента у журналі)

1. Записати рівняння попиту і пропозиції та побудувати їхні криві.
2. Визначити точку ринкової рівноваги.
3. Встановити як зміниться ситуація на ринку, якщо ціна на товар буде: а) на $25+N$ грн вищою за рівноважну; і б) на $50-0,01N^2$ нижчою. Обрахувати.

4. Обчислити як зміняться рівноважна ціна і обсяг продукції, якщо:
- попит зросте на 10% (для варіантів №1-17) чи попит зменшиться на 10% (для варіантів №18-35);
  - пропозиція зменшиться на 20% (для варіантів №1-17) чи пропозиція зросте на 20% (для варіантів №18-35).
  - запровадиться податок в розмірі N% від рівноважної ціни товару.
5. Схематично проілюструвати як зміняться рівноважна ціна і рівноважний обсяг продукції, якщо:

N	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Питання	a) r)	b) o)	c) t)	h) p)	e) m)	d) g)	j) l)	f) k)	n) q)	c) h)	d) l)	a) t)
N	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Питання	j) m)	q) t)	f) r)	g) i)	k) n)	e) h)	a) o)	b) s)	m) n)	c) f)	g) q)	i) r)
N	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	
Питання	k) q)	a) p)	b) h)	c) q)	e) o)	d) i)	f) j)	g) p)	k) m)	l) t)	e) s)	

- знизяться доходи покупців;
- зростуть доходи покупців;
- очікується зростання ціни товару;
- очікується зниження ціни товару;
- зросте число покупців товару;
- зменшиться число покупців товару;
- зростуть ціни на ресурси;
- знизяться ціни на ресурси;
- державна введе податок на продаж товару;
- державна надасть дотацію виробникам товару;
- на підприємствах галузі буде введена нова, більш прогресивна, технологія виробництва товару;
- фірми в галузі змушені перейти на стару технологію;
- зростуть ціни на інші товари;
- знизяться ціни на інші товари;
- кількість продавців товару зросте;
- кількість продавців товару зменшиться;

- q) смаки споживачів змінились на користь товару;
  - r) смаки споживачів стосовно товару погіршились;
  - s) очікується зростання рівня доходів споживачів;
  - t) очікується зниження рівня доходів споживачів.
6. Розрахувати коефіцієнти цінової еластичності попиту для всіх інтервалів цін і встановити відрізки еластичного та нееластичного попиту на кривій попиту.
  7. Розрахувати дохід фірми за кожного рівня цін.
  8. Встановити залежність динаміки доходу від еластичності попиту на основі побудови кривих доходу та попиту.
  9. Визначити, при якій ціні дохід фірми міг би бути максимальним і визначити величину цього доходу.
  10. Якщо фірма продає рівноважну кількість продукції за ціною ринкової рівноваги, то що вигідніше їй зробити для збільшення доходу – підвищувати чи знижувати ціну: а) на Z_1 грн вищу за рівноважну; б) на Z_2 грн нижчою за рівноважну.

Примітка: інформацію про величини Z_1 та Z_2 викладач надає студенту тільки після виконання та пред'явлення студентом попередніх 9 пунктів і ніяким іншим чином. Інформацію про величини Z_1 та Z_2 студент у присутності викладача вписує до відповідної таблиці бланку завдання.

Приклад розв'язування

Покажемо розв'язок цього завдання на прикладі варіанта № 36. Початкові дані мають вигляд:

P	Q_D	Q_S
2773,04	38	74
2510,08	41	70
2247,12	44	66
1984,16	47	62
1721,20	50	58
1458,24	53	54
1195,28	56	50
932,32	59	46
669,36	62	42

406,40	65	38
--------	----	----

1. Записуємо рівняння попиту і пропозиції, пам'ятаючи, що їхні загальні рівняння мають такий вигляд: $Q_D = a - bP$; $Q_S = c + dP$.

Для заданої таблиці $\Delta P = -262,96$.

Отже,

Рівняння попиту

$$b = -\frac{\Delta Q_D}{\Delta P}; \quad b = -\frac{3}{-262,96} = 0,01141$$

$$Q_D = a - 0,01141P$$

Визначаємо вільний член

“а”, підставляючи у

рівняння будь-яку

комбінацію Q_D і P з таблиці:

$$38 = a - 0,01141 * 2773,04 \Rightarrow a = 69,636$$

$$\text{Отже, } Q_D = 69,63645 - 0,01141P$$

Рівняння пропозиції

$$d = \frac{\Delta Q_S}{\Delta P}; \quad d = \frac{-4}{-262,96} = 0,015211$$

$$Q_S = c + 0,015211P$$

Визначаємо вільний член

“с”, підставляючи у

рівняння будь-яку

комбінацію Q_S і P з таблиці:

$$74 = c + 0,015211 * 2773,04 \Rightarrow c = 31,818$$

$$\text{Отже, } Q_S = 31,81807 + 0,015211P$$

Будуємо криві попиту і пропозиції:

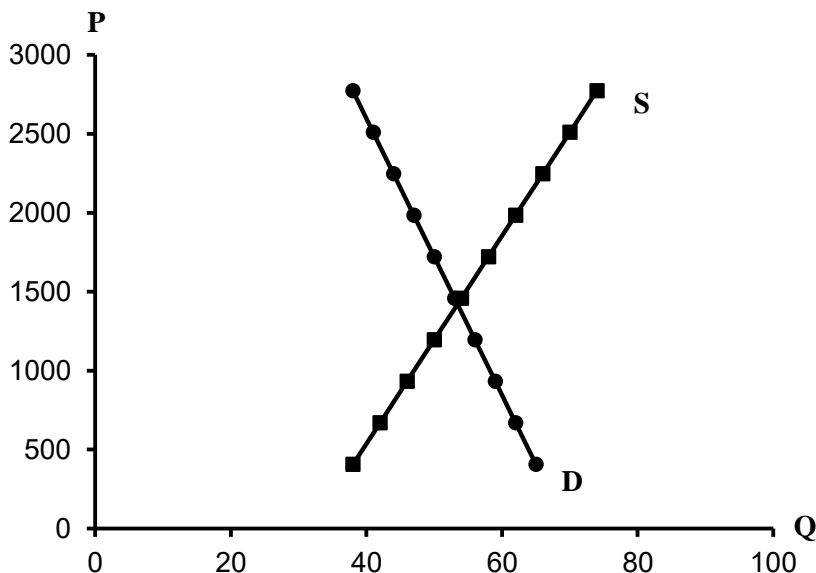

Рис. 5.1. Криві попиту і пропозиції

2. Визначаємо точку ринкової рівноваги.

Як відомо в точці ринкової рівноваги $Q_D = Q_S$.

Отже, прирівнюємо рівняння попиту і пропозиції:

$$Q_D = 69,63645 - 0,01141P$$

$$Q_S = 31,81807 + 0,015211P$$

$$69,63645 - 0,01141P = 31,81807 + 0,015211P$$

$$P = 1420,674$$

$$Q = 69,63645 - 0,01141 * 1420,674 = 53,42857$$

3. Як зміниться ситуація на ринку, якщо ціна на товар буде:

а) на $25 + N$, тобто на 61 грн. вищою за рівноважну.

$$P_1 = 1420,674 + 61 = 1481,674$$

Обчислюємо:

$$Q_D = 69,63645 - 0,01141 * 1481,674 = 52,73$$

$$Q_S = 31,81807 + 0,015211 * 1481,674 = 54,36$$

$Q_S > Q_D$, отже на ринку утворився надлишок в розмірі: $Q_S - Q_D = 1,63$.

б) на $50 - 0,01N^2$, тобто на 37,04 грн. нижчою за рівноважну.

$$P_2 = 1420,674 - 37,04 = 1383,634$$

Обчислюємо:

$$Q_D = 69,63645 - 0,01141 * 1383,634 = 53,85$$

$$Q_S = 31,81807 + 0,015211 * 1383,634 = 52,87$$

$Q_D > Q_S$, отже на ринку утворився дефіцит в розмірі: $Q_D - Q_S = 0,98$.

4. а) якщо попит зменшиться на 10 %, то крива попиту переміститься вліво, а рівняння попиту набуде вигляду:

$$Q_{D1} = 0,9(69,63645 - 0,01141P).$$

Для визначення нового стану рівноваги потрібно нове рівняння попиту прирівняти до рівняння пропозиції.

б) якщо пропозиція зросте на 20%, то крива пропозиції переміститься вправо, а рівняння пропозиції набуде вигляду:

$$Q_{S1} = 1,2(31,81807 + 0,015211P).$$

Для визначення нового стану рівноваги потрібно нове рівняння пропозиції прирівняти до рівняння попиту.

в) у випадку запровадження податку як відсотка від ціни рівняння пропозиції набуде вигляду: $Q_S^t = c + d(1-t)P$, де t – ставка податку (%).

Для визначення нового стану рівноваги потрібно нове рівняння пропозиції порівняти до рівняння попиту.

5. В даному завданні наведені конкретні зміни нецінових факторів попиту чи пропозиції, які треба проілюструвати на графіку, зазначаючи при цьому, як змінились ціна і кількість ринкової рівноваги, наприклад:

“Зросли ціни на ресурси” – це неціновий фактор пропозиції, впливає на її зменшення.

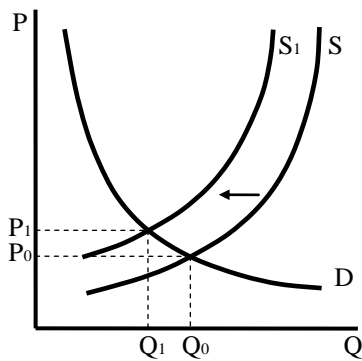

Рис. 5.2. Зміна стану ринкової рівноваги в результаті зменшення пропозиції

Як видно з рис. 1.2. переміщення кривої пропозиції вліво призвело до зміни стану ринкової рівноваги, що супроводжується зростанням ціни рівноваги та зменшенням кількості рівноваги.

Примітка: виконання даного завдання не пов'язане із даними початкової таблиці.

6. Розраховуємо коефіцієнти цінової еластичності попиту за формулою цінової еластичності попиту : $E_p = \frac{\Delta Q}{Q} \div \frac{\Delta P}{P}$.

$$E_{p1} = \frac{41 - 38}{38} \div \frac{2510,08 - 2773,04}{2773,04} = -0,83;$$

$$E_{p2} = -0,698; \quad E_{p3} = -0,58;$$

$$E_{p4} = -0,48; \quad E_{p5} = -0,39;$$

$$E_{p6} = -0,314; \quad E_{p7} = -0,24;$$

$$E_{p8} = -0,18; \quad E_{p9} = -0,123.$$

Як видно, усі коефіцієнти еластичності $|E_{p1-9}| < 1$. Це означає,

що попит є нееластичним впродовж усієї кривої попиту, тобто на усіх відрізках, що задані за умовою. Нееластичний попит зображено на рис. 1.3.

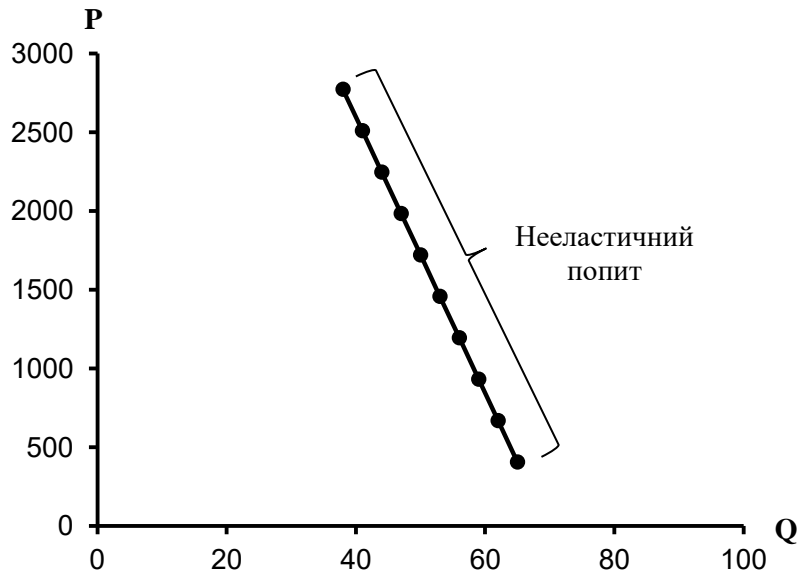

Рис. 5.3. Нееластичний попит

7. Розраховуємо дохід фірми за формулою: $TR = P \cdot Q$.

P	2773,04	2510,08	2247,12	1984,16	1721,2
Q	38	41	44	47	50
TR	105375,52	102913,28	98873,28	93255,52	86060,00
P	1458,24	1195,28	932,32	669,36	406,4
Q	53	56	59	62	65
TR	77286,72	66935,68	55006,88	41500,32	26416,00

8. Будуємо криві доходу і попиту.

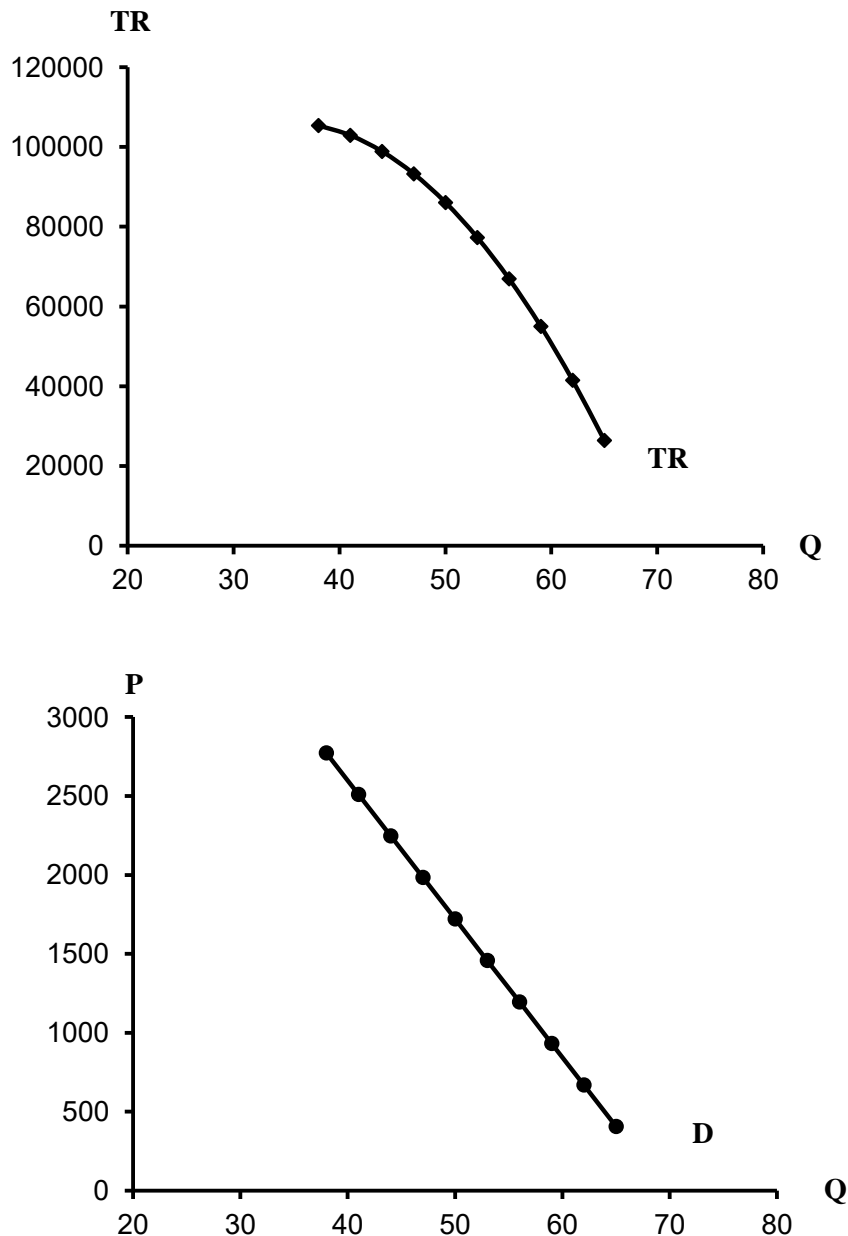

Рис. 5.4. Криві загального доходу і попиту

Як видно з графіка зі зростанням обсягу продажу товару величина загального доходу зменшується. Пов'язано це з тим, що попит на продукцію фірми є нееластичним, тобто слабо реагує на зміну в ціні, і коли продавець зменшує ціну (зверху вниз по таблиці) на певний відсоток, то величина попиту хоча і реагує на це зростанням, однак на менший відсоток. В результаті такого зниження ціни продавець втрачає. При накладанні графіків видно, що вся крива попиту, на якій попит власне є нееластичним (це з'ясовано у п.6 цього завдання) відповідає спадній криві доходу.

9. Знаючи, що найбільший дохід отримується, коли попит є одинично еластичним, тобто $|E_p|=1$, враховуючи формулу еластичності: $E_p = -b \frac{P}{Q}$, – а також беручи до уваги рівняння попиту обчислюємо ціну, при якій дохід максимальний, а згодом і сам дохід.
10. Визначаємо, що вигідніше – підвищувати чи знижувати ціну фірмі. Це ми будемо визначати на підставі даних про зміну доходу. Насамперед визначимо який має дохід фірма при ціні ринкової рівноваги:

$TR = 1420,674 * 53,42857 = 75904,6$ – це дохід, з яким будуть порівнюватись всі наступні зміни.

а) Отож, збільшуємо ціну на Z_1 грн, а саме $P_1 = 1420,674 + Z_1$.

Обчислюємо Q_{D1} :

$$Q_{D1} = 69,63645 - 0,01141 * P_1.$$

Обчислюємо нове значення доходу:

$$TR_1 = P_1 * Q_{D1}.$$

Порівнюємо отримане значення доходу із початковим та робимо висновок про доцільність підняття ціни, обґрунтовуючи чому збільшення ціни призвело саме до такого результату.

б) Зменшуємо ціну на Z_2 грн, і тоді вона становитиме:

$$P_2 = 1420,674 - Z_2.$$

$$\text{Тоді } Q_{D2} = 69,63645 - 0,01141 * P_2.$$

$$\text{Відповідно } TR_2 = P_2 * Q_{D2}.$$

Також на основі порівняння початкового та отриманого значень доходів робимо висновок про доцільність зниження ціни та обґрунтовуємо свою думку.

Робимо загальний висновок до пункту 10 про те, що потрібно робити фірмі із ціною для збільшення доходу.

Тема 6. Витрати виробництва й прибуток у малому і середньому бізнесі

1. Поняття та структура витрат малого та середнього підприємства.
2. Ціна та механізм ціноутворення.
3. Ефективність підприємницької діяльності у малому і середньому бізнесі.

Розрахункове завдання 6.1

Задачу розв'язати в Excel.

Використовуючи дані, що характеризують діяльність фірми, яка працює в умовах недосконалої конкуренції в довгостроковому періоді:

1. Визначити при якому обсязі виробництва і ціні фірма матиме максимальний прибуток і визначити величину цього прибутку.
2. Побудувати криві середніх, граничних витрат, граничного і середнього доходів.
3. Побудувати модель максимізації прибутку за допомогою порівняння загального доходу і загальних витрат, а також за допомогою порівняння граничних витрат та граничного доходу. Обчислити величину максимального прибутку для моделі порівняння граничних витрат та граничного доходу
4. Проаналізувати залежність між загальним і граничним доходами.

Початкові дані: $VC = NQ + 0,05NQ^3 - 0,1NQ^2$; $FC = 2,5N$;
 $Q_D = a - bP, a = 12, b = \frac{1}{N}$.

N – номер варіанта. (= порядковий номер прізвища студента у журналі)

Q	VC	FC	P	TR	AR	M R	TC	AT C	AV C	AF C	MC	TR- TC
1												
2												

3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
1												
0												
1												
1												

Приклад розв'язування

Покажемо розв'язок цього завдання на прикладі варіанта № 36.

Q	VC	FC	P	TR	AR	MR	TC	ATC	AVC	AFC	MC	TR-TC
1	34,2	90	396	396	396	360	124,2	124,2	34,2	90,0	34,2	271,8
2	72,0	90	360	720	360	288	162	81,0	36,0	45,0	43,2	558,0
3	124,2	90	324	972	324	216	214,2	71,4	41,4	30,0	63,0	757,8
4	201,6	90	288	1152	288	144	291,6	72,9	50,4	22,5	93,6	860,4
5	315,0	90	252	1260	252	72	405	81,0	63,0	18,0	135,0	855
6	475,2	90	216	1296	216	0	565,2	94,2	79,2	15,0	187,2	730,8
7	693,0	90	180	1260	180	-72	783	111,86	99,0	12,86	250,2	477,0
8	979,2	90	144	1152	144	-144	1069,2	133,65	122,4	11,25	324,0	82,8
9	1344,6	90	108	972	108	-216	1434,6	159,4	149,4	10,0	408,6	-462,6
10	1800,0	90	72	720	72	-288	1890	189,0	180,0	9,0	504,0	-1170,0
11	2356,2	90	36	396	36	-360	2446,2	222,38	214,2	8,18	610,2	-2050,2

Заповнюючи таблицю, треба пам'ятати, що на ринку недосконалої конкуренції ціна не є фіксованою величиною для окремої фірми, а певною мірою залежить від цієї фірми. Для того, щоб заповнити 4 колонку потрібно скористатись рівнянням попиту: $Q_D = a - bP$.

Примітка: визначаючи величини MR та MC у таблиці, **краще** скористатись функціями MR та MC, а саме: $MR=TR'$ та $MC=TC'$.

1. Якщо дивитись на результати обчислень у таблиці, то максимальний прибуток в розмірі 860,4 досягається при ціні 288 грн. і обсязі виробництва 4 одиниці. Проте чи є цей прибуток найбільшим. Для перевірки треба скористатись правилом максимізації прибутку: $MR=MC$. Як видно при даному обсязі виробництва $MR = 180,0$, а $MC = 77,4$. Зрозуміло, що ці величини не рівні. Тому потрібно проводити обчислення далі для обчислення оптимального значення ціни та обсягу виробництва, при яких прибуток буде максимальним. Для цього знову ж таки користуємось рівністю $MR=MC$, тобто прирівнюємо функції MR та MC , визначаємо оптимальні значення Q та P , а також максимальний прибуток.
2. Будуємо криві середніх та граничних витрат, а також криві середнього і граничного доходів.

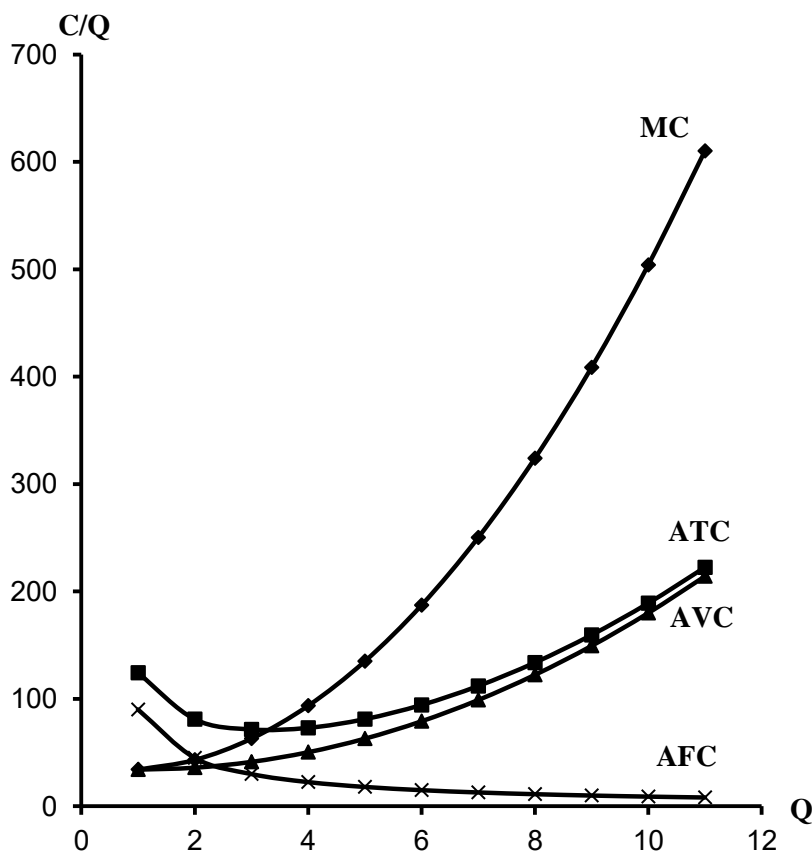

Рис. 6.1. Криві середніх і граничних витрат

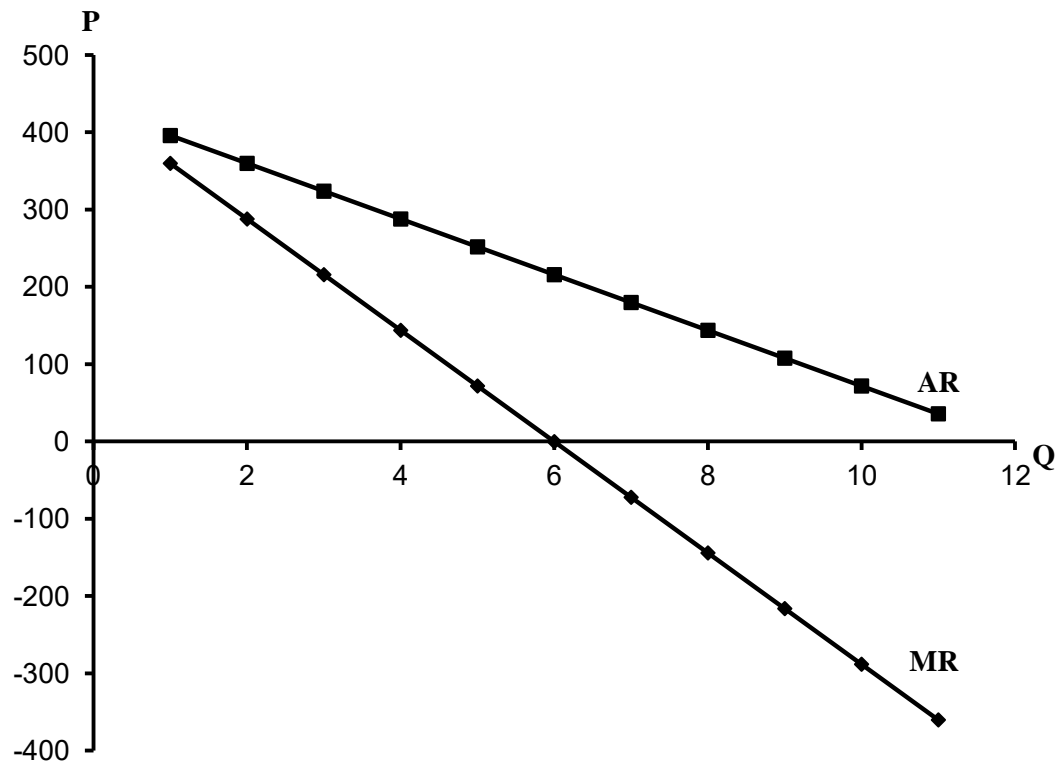

Рис. 6.2. Криві граничного і середнього доходів

3. Будуємо моделі максимізації прибутку.

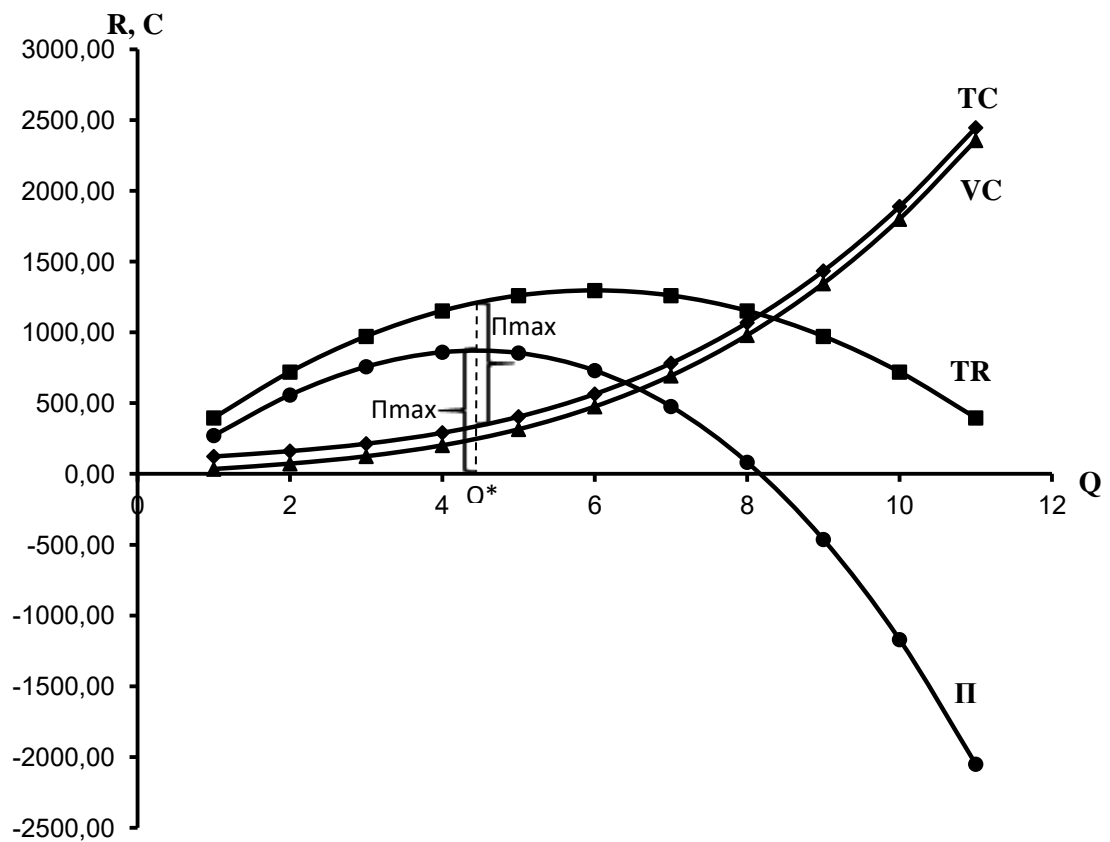

Рис. 6.3. Максимізація прибутку фірмою, яка працює в умовах

недосконалої конкуренції, за методом порівняння загальних витрат і загального доходу

Як видно з графіка крива загального доходу до певного обсягу виробництва лежить над кривою загальних витрат, тобто дохід при цих обсягах виробництва повністю покриває загальні витрати, і фірма отримує прибутки. Максимальний прибуток досягається в точці, де відстань по вертикалі між кривими загального доходу і загальних витрат є найбільшою. Ця точка визначається в пункті 1. Зрештою, найбільший прибуток можна дослідити і за кривою прибутку.

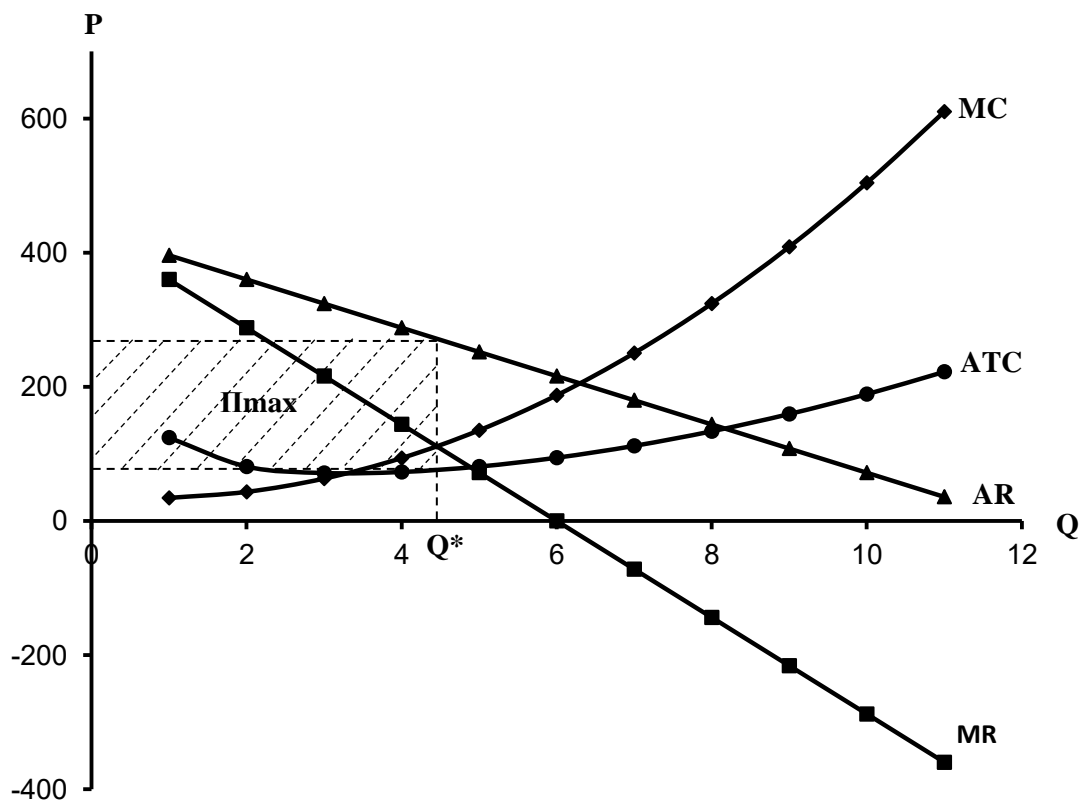

Рис. 6.4. Максимізація прибутку фірмою, яка працює в умовах недосконалої конкуренції, за методом порівняння граничних витрат і граничного доходу

Як видно з рис. 4.4. фірма максимізує прибуток при обсязі виробництва Q^* , що визначається точкою перетину MR і MC ; крива попиту (AR) лежить над кривою середніх загальних витрат, отже ціна є більшою від середніх витрат і фірма отримує

прибуток. Прибуток показаний площею заштрихованого прямокутника і обчислюється таким чином: $\Pi_{\max} = Q^* \cdot (P - ATC)$.

- Для пояснення залежності між загальним і граничним доходом побудуємо їхні криві.

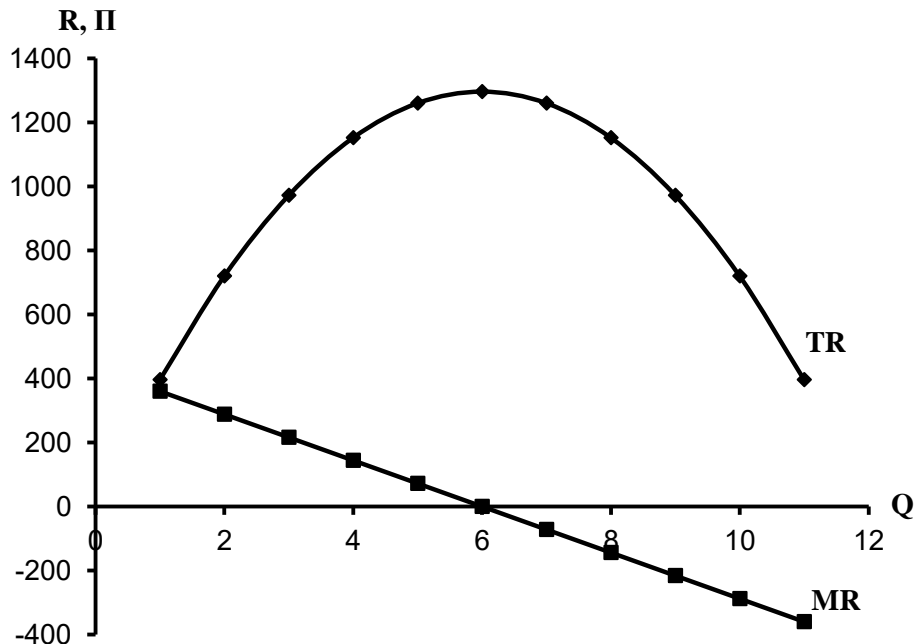

Рис. 6.5. Залежність між загальним і граничним доходами

Дивлячись на графік, ми бачимо, що коли граничний дохід є додатнім, загальний при цьому зростає, і коли граничний дохід стає від'ємним, загальний дохід реагує на це зменшенням. При нульовому значення граничного доходу загальний дохід досягає свого максимуму.

Тема 7. Організаційно-правові форми малого і середнього бізнесу в регіоні

1. Міжнародна класифікація організаційно-правових форм підприємництва.
2. Види підприємств, їх характеристика.
3. Об'єднання підприємств.

Творче завдання до теми 7

7.1. Заповнити таблицю

Порівняння організаційних форм підприємництва

Риси, ознаки	Одноосібне володіння	Товариство	Корпорація
1) Кількість учасників (власників)			
2) Управління			
3) Майнова відповідальність			
4) Джерела майна			
5) Розподіл прибутку			
6) Припинення діяльності			
<i>Назви суб'єктів господарювання</i>			
<i>Приклади товарів чи послуг</i>			

Завдання для розвитку критичного мислення

1. Переваги та недоліки основних організаційно-правових форм малого підприємництва в регіоні
2. Напрями діяльності підприємства малого бізнесу в Івано-Франківській області

Тема 8. Розробка підприємницької ідеї для малого та середнього бізнесу на регіональному рівні

Семінарське заняття 8.1

Тема: Розробка комерційної ідеї для малого та середнього бізнесу.

Мета роботи: отримання студентами практичних навичок розробки та оцінювання комерційної ідеї з якою доцільно виходити на ринок, а також з вибору виду підприємницької діяльності.

Завдання для самостійного виконання

1. Вибрати варіант завдання (таблиця 8.1) та визначити його зміст.

(номер варіанта = порядковому номеру прізвища студента у журналі), можна пропонувати свій об'єкт для завдання (координатор староста).

Таблиця 8.1

№ варіанта	Об'єкт завдання	№ варіанта	Об'єкт завдання
1	Картопля	16	Іграшки
2	Молоко	17	Дитяче взуття
3	Капуста	18	Прикраси
4	Бавовна	19	Жіноче взуття
5	Цегла	20	Телевізори
6	Мило	21	Холодильники
7	Зимовий одяг	22	Газові плити
8	Папір	23	Крани (водогінні)
9	Кролі/м'ясо	24	Килими
10	Свині/м'ясо	25	Літній одяг
11	Корови/м'ясо	26	Риба
12	Лісові ягоди	27	Яблука
13	Овочі	28	Малина
14	Квіти	29	Апельсини
15	Лимони	30	Чоловіче взуття

2. Скласти карту ідей та запропонувати потенційні можливості (позиції) використання в підприємницькій діяльності поданого в вибраному варіанті об'єкта завдання за трьома напрямками: виробництво (обробка, виготовлення тощо), послуги, торгівля. Причому кількість запропонованих позицій з кожного

напрямку не повинна бути меншою ніж 3.

3. Проаналізувати запропоновані позиції та вибрати одну із них, на Ваш погляд, найбільш привабливу та перспективну.

Керуючись методикою формування комерційної ідеї:

– формування потенційної ідеї з урахуванням задуму виробника;

– уточнення потенційної комерційної ідеї з урахуванням можливих змін в потребах споживачів;

– удосконалення потенційної комерційної ідеї з метою надання їй більш привабливих рис;

– удосконалення комерційної ідеї за рахунок внесення в неї спеціальних знань, навичок самого розробника (тобто студента).

Сформулювати та обґрунтувати комерційну ідею, яка може бути запропонована для реалізації на ринку.

4. Провести оцінювання запропонованої комерційної ідеї на предмет можливості її реалізації (таблиця 8.2).

Таблиця 8.2

Питання	Так	Ні	Чи є потреби в додатковій інформації
1. Чи буде працювати Ваша ідея?			
2. Чи буде ця ідея спрацьовувати протягом певного часу?			
3. Чи будуть люди за це платити?			
4. Чи достатня кількість людей буде за це платити?			
5. Чи усвідомлюєте Ви, які потреби при цьому задовольняються?			
6. Чи знаєте Ви, якими будуть затрати на виробництво?			
7. Чи безпечна Ваша ідея?			
8. Чи законна Ваша ідея?			
9. Чи знаєте Ви конкурентну продукцію ?			
10. Чи сподобається Ваша ідея людям ?			
11. Скільки Вам потрібно грошей для реалізації Вашої ідеї?			
12. Чи можете Ви знайти необхідну кількість грошей для реалізації ідеї?			

13. Чи потрібне Вам спеціальне обладнання?			
14. Чи володієте Ви необхідними навичками (знаннями)?			
15. Чи потрібен Вам персонал з певними знаннями (навичками)?			
16. Інші...			

5. Зробити остаточний висновок про доцільність, місце та час реалізації запропонованої комерційної ідеї.

Семінарське заняття 8.2

Тема: Розробка і реєстрація знака для товарів і послуг.

Мета роботи: отримання студентами теоретичних знань та практичних навичок розробки і реєстрації знака для товарів і послуг (товарного знака) суб'єкта підприємницької діяльності — юридичної особи.

Завдання для самостійного виконання

На підставі даних завдання, наведеного в таблиці 8.3

(номер варіанта = порядковому номеру прізвища студента у журналі), можна пропонувати свою організаційно-правову форму та вид діяльності (координатор староста).

потрібно:

1. Визначити предмет діяльності підприємства, для якого потрібно розробити товарний знак.
2. Розробити товарний знак.
3. Скласти заявку на реєстрацію товарного знака.
4. Зробити опис товарного знака.
5. Зробити висновки по роботі.

Таблиця 8.3

№ в-та	Організаційна форма	Вид діяльності	№ в-та	Організаційна форма	Вид діяльності
1	Акціонерне товариство	Виробництво автомобілів	18	Акціонерне товариство	Виробництво ліків
2	Товариство з обмеженою відповідальністю	Виробництво меблів	19	Товариство з обмеженою відповідальністю	Виробництво канцтоварів
3	Приватне	Виготовлення дитячого одягу	20	Приватне	Послуги стоматології

4	Кооператив	Виготовлення жіночого одягу	21	Кооператив	Освітні послуги
5	Акціонерне товариство	Виробництво телевізорів	22	Акціонерне товариство	Виробництво мінеральних добрив
6	Товариство з обмеженою відповідальністю	Виготовлення чоловічого одягу	23	Товариство з обмеженою відповідальністю	Ремонт взуття
7	Приватне	Виготовлення дитячого взуття	24	Приватне	Лікувальний масаж
8	Кооператив	Виготовлення жіночого взуття	25	Кооператив	Юридичні послуги
9	Акціонерне товариство	Виготовлення чоловічого взуття	26	Акціонерне товариство	Маркетингові послуги
10	Товариство з обмеженою відповідальністю	Виготовлення спортивного одягу	27	Товариство з обмеженою відповідальністю	Виробництво килимів
11	Приватне	Виготовлення Спортивного взуття	28	Приватне	Перукарські послуги
12	Кооператив	Виробництво газових плит	29	Кооператив	Ремонт теле-радіоапаратури
13	Акціонерне товариство	Виробництво продуктів харчування	30	Акціонерне товариство	Виробництво літаків
14	Товариство з обмеженою відповідальністю	Виробництво дитячих іграшок	31	Товариство з обмеженою відповідальністю	Транспортування вантажів
15	Приватне	Виробництво посуду	32	Приватне	Вирощування квітів
16	Кооператив	Виробництво електротоварів	33	Кооператив	Виготовлення гудзиків
17	Засноване на власності об'єднання громадян	Виробництво сиру	34	Комунальне, засноване на власності територіальної громади	Виробництво овочевих консервів

Тема 9. Оподаткування малого бізнесу

1. Податкові надходження як основа фінансової незалежності місцевого самоврядування

<http://ukr.vipreshebnik.ru/finans/4404-podatkov-i-nadkhodzhennya-yak-osnova-finansovoji-nezalezhnosti-mistsevogo-samovryaduvannya.html>

2. Різниця між загальною і спеціальною (спрощеною) системою оподаткування

<https://taxer.ua/uk/kb/usn>

3. Що зміниться для бізнесу в 2021 році: огляд законодавчих нововведень

<https://mbusinesspartner.com.ua/legislative-changes-2021>

Завдання для розвитку критичного мислення

1. Борейко Н.М. Оподаткування електронної комерції: досвід іноземних країн // Вісник Академії митної служби України. Серія "Економіка". 2009 р. № 1(41).- Д.: Акад. митної служби України, 2009.- С.143-147.

2. Державне регулювання малого й середнього бізнесу в трансформаційних економіках [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Курей Оксана Андріївна; Держ. ВНЗ "Ужгород. нац. ун-т". - Ужгород, 2014. - 21 с.

3. Резнікова, Н. В., О. А. Іващенко, and Н. В. Курбала. "Тенденції розвитку малого і середнього бізнесу та його вплив на економічну кон'юнктуру і конкурентоспроможність розвинених країн." Економіка та держава 10 (2020): 4-14.

Тема 10. Аналіз та планування ефективності бізнесу

1. Аналіз економічної доцільності реалізації проекту.
2. Визначення рівня беззбитковості.
3. Тенденції розвитку підприємств малого бізнесу та їх об'єднань у сучасних умовах.
4. Порядок створення нового підприємства малого бізнесу.
5. Техніко-економічне обґрунтування та розробка бізнес-плану.

Завдання для розвитку критичного мислення

1. Вдовіченко, А. С. "Антикризове управління на підприємствах малого та середнього бізнесу." Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: 119.
2. Лихолат, С. М. "Роль малого бізнесу в розвитку інклюзивних інновацій." 126-127.
3. Н.Бех. Особливості розвитку та функціонування малого і середнього бізнесу в Україні/ Н.Бех // Галицький економічний вісник. — 2010. — № 1(26). — С. 16-18.
4. Ємець О.І., Іващишин О.І., Феденчук Я. М. Трансформація інфраструктури малого і середнього бізнесу під впливом COVID-19. Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути [зб. наук. пр.]: матеріали VI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 1 липня 2020 р.). Київ, 2020. С.7-18.
5. Ємець О.І., Михайлів Г.В. Вектори розвитку інфраструктури малого та середнього бізнесу. Perspectives of world science and education. Abstracts of the 12th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2020. Pp. 253-262. URL: https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/06/PERSPECTIVES-OF-WORLD-SCIENCE-AND-EDUCATION_17-19-june-20.pdf.
6. Михайлів Г.В., Ємець О.І. Впровадження заходів стимулювання становлення малого і середнього бізнесу в Україні / Г.В. Михайлів, О.І. Ємець // Published and printed in Germany by ORT Publishing (Germany) in association with the Center For Scientific Research 'Soiution' (Ukraine) October 25, 2019. – С. 417-423.

IV. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Вивчення дисципліни передбачає виконання індивідуального завдання – “Українські державні підприємства: можливості приватизації”.

Індивідуальні завдання виконується у вигляді презентації до 5 слайдів з вказанням назви суб’єкта господарювання, шифру групи та прізвища виконавця. Студент бере за основу одне реальне підприємство, що включене до списку на приватизацію і описує переваги та недоліки приватизації як для бізнесу, так і регіону зокрема. Вихідними даними є загальні характеристики підприємства, характер виробничої діяльності, асортимент продукції, що випускається, фінансовий результат, ринкові позиції.

Оформляють індивідуальне завдання у вигляді презентації Power Point (захист відбувається на останньому семінарському занятті, презентація надсилається викладачу на електронну пошту).

Максимальна оцінка за індивідуальне завдання становить 10 балів.

За інформацією з сайту <http://www.spfu.gov.ua/ua/content/spf-privatization-objects-perelik-obektov-na-god.html>

провести критичний аналіз (з точки зору розвитку малого і середнього бізнесу) та представити власне дослідження про одне державне підприємство, що включене до списку на приватизацію у поточному році.

Визначити переваги та недоліки щодо приватизації даного суб’єкта як для держави так і для бізнесу.

Підприємства щоб були різні у кожного з студентів в межах групи (координатор староста).

V. ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ

1. Сприятливі умови для бізнесу
2. Стратегічне бачення управління державними підприємствами
3. Корпоративне управління в державних компаніях: міжнародний досвід
4. Програми підтримки підприємців
5. Інституції, що забезпечують підтримку підприємництва
6. Корисні онлайн-сервісів для підприємців
7. Дослідження USAID ЛЕВ: Щорічна оцінка ділового клімату (ABCA, Annual Business Climate Assessment)
8. Дослідження ПРООН: Жінки та чоловіки на керівних посадах в Україні: відкриті дані ЄДРПОУ
9. Особливості ролі й місця малого і середнього бізнесу в трансформаційній економіці
10. Проблеми розвитку малого і середнього бізнесу в Україні
11. Практика державного стимулювання розвитку малого бізнесу
12. Становлення та розвиток малого бізнесу в Україні
13. Макроекономічні результати розвитку малого і середнього бізнесу в Україні
14. Диспропорції у розвитку малих і середніх підприємств в Україні
15. Проблеми розвитку малого і середнього бізнесу в Україні
16. В пошуках місця у структурі “економіки зростання”
17. Реформа держпідприємств в контексті розвитку малого і середнього бізнесу
18. Аудиторські висновки та річні фінансові звітності державних підприємств
19. Малий і середній бізнес – секрет успіху економіки Польщі
20. Малий і середній бізнес у зарубіжних країнах

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: від 16.01.2003, № 436-IV із змінами та доповненнями. // Законопроекти. / Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2003. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>. – Назва з екрана.

2. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 р. № 222-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.

3. Механізми розвитку підприємництва в умовах посткризового відновлення економіки України [Текст]: аналітична доповідь / Д.С.Покришка, Я.А.Жаліло, Д.В.Ляпін, Я.В.Белінська [та ін.]. – К. : НІСД, 2010. – 72 с.

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

5. Цивільний кодекс [Електронний ресурс]: від 16.01.2003 р. № 435-IV із змінами та доповненнями. // Законопроекти. / Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2003. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>. – Назва з екрана.

Наочні матеріали

1. Основи підприємництва : навчальний посібник / О. І. Ємець. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2012. – 147 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Наукові публікації

1. Ємець О.І., Іващишин О.І., Феденчук Я. М. Трансформація інфраструктури малого і середнього бізнесу під впливом COVID-19. Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути [зб. наук. пр.]: матеріали VI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 1 липня 2020 р.). Київ, 2020. С.7-18.

Навчальне видання

Ємець Ольга Іванівна

ЕКОНОМІКА МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

методичні вказівки для семінарських занять

•

Підписано до друку 05.01.2021 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 0,8. Тираж 50. Зам. 2.

Видавець Кушнір Г.М.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції: серія – ІФ № 31, від 26.01.2009 р.

76000, м. Івано-Франківськ,

вул. Шота Руставелі, 1

Стефаника

Тел. 099 700 47 45